

Респондент: Бездольна Світлана Володимирівна, (48 років).

Хто записав: провідний редактор
(з видавничої діяльності та сайту)
інформаційно-видавничого відділу
Національного музею Голодомору-геноциду
Любов Гоцуляк.

Дата запису: 23.08.2022 року.

Спосіб проведення інтерв'ю: аудіодзвінок.

Я б хотіла, аби Ви, будь ласка, представилися, прізвище ім'я та по батькові і скільки Вам років?

Бездольна Світлана Володимирівна. Мені повних 48 років.

Скажіть, будь ласка, звідки Ви, та, власне, чим займаєтеся, займалися?

Я з міста Маріуполя. Працювала у школі загальноосвітній, викладала українську мову та літературу.

Пригадайте, будь ласка, як особисто для Вас розпочався ранок 24-го лютого, повномасштабне вторгнення росії до України?

Розпочалося тим, що дитина моя старша, яка мешкає вже більше року в Києві, зателефонувала і сказала: «Мама, почалася війна, у нас стріляють». Потім зателефонувала моя директорка і сказала, що працюємо в онлайн-режимі з діточками, заспокоюємо, почалася війна, але все буде добре. Тобто налаштувала нас на позитивний лад. Повернулась додому, кинула в групу батькам, дітям, що зустрічаємося онлайн. Без паніки, без всякої нервоти. Але сталося, як сталося...

І Ви пра...

Два дні зі мною дітки виходили ще на зв'язок і в четвер десятий клас... хлопець там, на Лівому березі, у нас в Маріуполі, Кирюшка, каже: «Ви знаєте, вибачте, але я не можу, у мене пропадає сигнал, ми сидимо в підвалі, бо дуже гатять».

Так що якимось намагалася підтримати дітей.

А скажіть, будь ласка, скільки часу взагалі вдалося проводити оці онлайн-уроки?

Ви знаєте, вийшло тільки 24-го і 25-го, потім почалися страшні обстріли і вже про ніякі... про які там уроки, коли треба було рятувати просто своє життя дітям та й батькам їх, руйнувалося все навколо.

А скажіть, будь ласка, далі після 25-го числа... чим Ви... ну, виходить... Ви виходили десь на вулицю, можливо, робили якісь запаси їжі, взагалі, якими були Ваші подальші дії?

Чоловік виходив, купляв щось поїсти, що було, що не розмели у маркетах. Ну а я, куди виходила – під під'їзд з собачкою, вигуляти. І, в

основному, з меншою дочкою, з хресником сиділи вдома, нікуди не виходили. Було страшно.

А Ви переховувалися у коридорі чи, можливо, десь до сховища спускались?

Спочатку у квартирі, поки, скажімо так, трошечки подалі були оці бої і обстріли. Потім, коли наближались, і спускалися і до підвалу, ну десь, мабуть, 5-7 діб, ми недовго були в підвалі, але найстрашніші обстріли були там. А в основному – в перегородці, спали на підлозі по черзі, то чоловік з хресником, то ми з донькою. Дуже страшно було, коли літала авіація.

А Ви кажете, з хресником, а де були його батьки?

Ну, його батьки... мати в Волновасі. Ну, у них у кожного своя сім'я, і, по суті, дитина жила більше з нами.

А скажіть, будь ласка, чи доводилося особисто Вам зустрічатися із російськими військовими?

Так, неодноразово. Біля нас на... гараж, і чоловік з хресником... ми іноді туди ходили, там у нас запаси і картоплі були, і луку, ну, як завжди, да, ми готуємося на зиму, робимо певні якісь запаси, консервацію і так далі. Ну, хочу сказати, що навіть серед цих – були адекватні. Люди, які реагували нормально.

Один був неприємний такий хлопець, кричав: «Ви тут жируєте, пока нас стреляють восемь лет». А інший хлопець, навпаки, так розговорилися, пожалівся, що йому сказали, що якщо він не піде воювати, згвалтують його сестру та матір, якщо не вб'ють. Тому йому довелося йти воювати.

Щоб рухатися містом, теж потрібні пропуски. Тому я в комендатуру з чоловіком їздила. Спочатку в Віноградне, потім в Маріуполі вже відкрили комендатуру. Там отримували пропуски для того, щоб рухатись, щоб знайти рідних, хоча б провідати, побачити хто, де, як.

А як взагалі більшість російських військових вела себе по відношенню до цивільного населення?

Ви знаєте, по-різному. Дуже боялися «кадирівців», але зі слів, от навіть бабусі мого зятя, саме на Меотиді, там на Лівому березі, там страшні руйнування, саме «кадирівці» вивезли людей похилого віку, ті, хто там були у цих п'ятиповерхових будинках, знайшли їм цілу хату, цілу квартиру, привезли їжу, привезли одяг, тому що зима, холодно, дуже холодно було. І ось навіть так привозили і їсти, і пити.

Мені теж, на щастя, зустрічалися адекватні люди, скажімо так, більшою частиною. Можливо, це якимось пролунає не так, але дійсно, зустрічалися адекватні, нормальні люди.

А скажіть, будь ласка, що Ви могли би сказати взагалі, як прокоментувати діяльність полку «Азов», які перебували у місті останні вісім років? Як взагалі вони вели себе по відношенню до цивільного населення?

У нас «Азова» не було на районі, там, де ми мешкали, тому мені важко, на плітки уваги я не звертаю, тому що плітки були як і позитивні, як і негативні.

Але було так, що якщо і наші навіть військові сідали на дев'ятому поверсі, робили якісь постріли, – відразу був прильот. Було і таке. На жаль. І хлопців жалко наших, тому що теж в них, мабуть, був такий наказ, але і людей жалко.

А скажіть, будь ласка, як зашвидко у місті почали зникати вода, газ, світло?..

Протягом місяця.

...зв'язок?..

Протягом місяця. І майже, Ви знаєте, в один момент, як світло, коли влучили в електростанції, мабуть, попідривали. Тому що, ну, було «дуже весело», так скажімо, в лапках, і... чулися і вибухи, чулося і те, і все. І газ – буквально на очах – горіло-горіло і потухло.

А коли зник зв'язок, була якась йому альтернатива?

Ніякої.

Не було нічого. І отам казали, були якісь карточки «Фенікс», ті, що роздавали російські?...

О, це з'явилося вже набагато пізніше, це десь травень, уже червень з'явилися ці... зв'яз... такі перші, скажімо, ласточки. А так – півтори місяці старша дочка тут сходила з розуму, тому що ніякого зв'язку не було. Єдине, що каже, «ми дізнавалися, що в Маріуполі більш-менш які події відбуваються, якийсь хлопець з «Азову» мав, мабуть, доступ до інтернету чи якимось... ну, якимось він писав в чаті і це вони дізнавалися. «Уже», каже, «я вас сто разів і поховала, і воскресіла, і вапше».

А потім, коли з'явився цей «Фенікс», то він у вас також був, так? Ви його придбали взагалі?

Так, придбали, але зв'язок дуже низького рівня. Навіть по місту. Дуже важко дотелефонувати було кудись. В основному діти телефонували, потім якась програма, скачували, і за якісь там, ну, скажені гроші, нам телефонували, там... І те – не ловила, у нас зв'язок не ловив, ми піднімалися на дев'ятий поверх, щоб піймати якийсь сигнал, щоб хоча б дві-три-п'ять хвилини, щоб порозмовляти, поспілкуватися.

Не тільки ми так, а усі, усі мешканці нашого будинку піднімалися, якимось так, кооперувалися, щоб... просилися до сусідів потім, на дев'ятий поверх пускали нас, ловили. З телефонами ходили і на лоджію, на балкон, і по хаті. І... там, де піймає, там зупинявся, як стовбик стояв, намагався дотелефонувати.

А як...

Дуже важко фільтрація проходила, не знаю, можливо, в якихось місцях було легше, але ми потрапили до Безіміннава (*Безіменного – Ред.*). Фільтрація була жорстка.

А коли вона у Вас була, і розкажіть, будь ласка, власне, як вона проходила?

26-го квітня, якраз на Великдень, після Великдня десь так. Двоє сутак... двоє діб ми були в машині вп'ятьох: мама, чоловік, я, дочка менша, хресник і собачка. Жили в машині ж для того, щоб в черзі стояли, щоб пройти, бо із черги не можна виїжджати. Бо якщо виїдеш, потім не потрапиш, і знов по новій все займати і стояти.

Найстрашніше, ну, не знаю навіть як, дуже принизливо, знаєте, таке от враження, що тебе роздягли, в калюжу з багнукою кинули, вимочили в багнуці і знов-таки поставили перед усіма. Відбитки пальців, фото, повністю телефон прошивається, перевіряються всі контакти, всі фото, все-все-все.

Ну, і враховуючи те, що я вчителька української мови, до мене був, так скажімо, «допрос з пристрастієм». Але теж пощастило, мабуть, тому що цей «дознатель» був такий, хлопчина, ну, десь років 30, хоча гарний психолог, але й ми теж не ликом шиті, даремно працюємо скільки років у школі.

Перші хвилини було якось, знаєте, дуже-дуже неприємно, а потім я просто себе взяла в руки і відповідала так, як я вважала за потрібне. Це моя робота, це мої якісь отакі перекуси, да, а можливо, якісь... Мені теж щось не подобається те, що відбувалося, да, можливо, там я згодна з якимось моментами. Але я кажу – це моє бачення. І дітям я завжди даю, залишаю вибір. Моя задача – показати, а вже який вибір зробить людина, це вже залежить від неї.

Запитував про класні години – як, що?.. Ну ось таке ось, про: «Знаєте когось з «Азову», з ЗСУ?». А я говорю: «А як ви думаєте, якщо я працюю в школі 25 років, у мене скільки діточок навчалось, у них є рідні, близькі. Можуть бути чи серед них і звісно, і військові, і, можливо, хтось пішов і до «Азова». Я можу за всіх відповідати?» Ну, він погодився, і якось так. Але все рівно враження було дуже принизливе.

А от вони взагалі як... російські військові... вони казали, чому вони прийшли на територію України, з якою метою?

Ні.

Таких розмов не було у вас, так?

Не було таких, так.

Я зрозуміла. А скажіть, будь ласка, чи не було такого, що, можливо, на Ваших очах когось убили?

Слава Богу, ні. Але чоловік, коли ходив по воду, там у нас струмочок поруч, осколком було вбито чоловіка з нижнього двору, сусіднього. І сусіда було – за те, що він або з магазину щось тягнув, чи... ну, не буду казати, бо точно не знаю, і його застрелили також.

А скажіть, будь ласка, Ви коли пройшли фільтрацію, то куди далі Ви поїхали?

Додому. А потім вже потихеньку стали рухатись, шукати по... там, де можна було рухатись, їздили і шукали родичів: мого хрещеного батька, потім

чоловікова хрещена матір, хресника бабушку у Волновасі. Потім, отож кажу, зятя бабульку знайшли на Меотиді.

Тобто ця фільтрація, ці документи – вони давали право пересування...

Так.

...і по місту, і за межами. Тобто його в будь-якому випадку, якщо ти хочеш пересуватися, його потрібно було пройти.

Так, але до цієї... до цієї фільтрації ще в комендатурі брали пропуск для того, щоб виїхати і заїхати в місто.

І, зрозумійте, так було легше доводити, що ти не жираф і не верблюд. Просто показуєш документи, і все, і рухаєшся туди, куди тобі слід. Це важко, тому що, коли ти звик рухатись, коли хочеш, куди хочеш, і... ніби у замкнутій такій кімнаті важко.

А скажіть, будь ласка, як взагалі після того, коли припинилися власне бойові дії на території Маріуполя, як взагалі почало жити місцеве населення і чим займатися? І власне Ви... як... як далі Ви жили з своєю сім'єю?

Намагалися своїми якимись запасами спочатку обійтись. Потім почали такі, скажімо, більш швидкі на руку, да, на... такі, «продвинуті», їздити до Володарського, скуплятися, їжу купляти. Потім потихеньку почали на ринок люди потихеньку, помаленьку виходити.

Зрозуміло, що грошей, да, обмаль, але якось за оті усі місяці куплять особливо нічого було і ніде, бо все було розбито навіть людьми, самими людьми. Ті ж аптеки, ті ж крамниці. Дуже важко на це... да, було і чути, і дивитися – все побите, все поламане, все скалічене. Таке місто було гарне. Все зруйноване.

На роботу я, звісно, відмовилась іти, я чоловікові сказала відразу: «Я хочу виїхати, я в «денеерії» жити не зможу, і не буду, і не в... не вмовляй навіть». Я до останнього чекала, поки вони погодяться – він і мама – поїхати, але вони вчепилися за оці наші стіни, які вціліли. Наш дом, порівняно з іншими, більш-менш – всього 5 потраплянь було.

Так що, якось так, важко. Доводилося брати пайки, але пайок пішла брати, тому що діти, ну, попросили: «Мама, ну пішли, ну що це, хоч щось, хоча б «з поганої овци – хоч шерсті клок». Мені навіть огидно було брати оці пайки.

А що було...

Але доводилось.

А що було у тих пайках?

Каші, консерви, тушонка, цукор. Ой, що ще було, Боже... борошно. А перші рази взагалі, від «зета», оті пайки: навіть хімія була, і шампуні були, і зубна паста, і щіточки, і мило, і туалетний папір, порошок пральний. Ну, тобто, якщо взагалі вже нічого не було, Ви знаєте, це знадобилося, тому що дійсно все своє, що було, всі запаси, вони покінчалися. Тому доводилося користуватися тим, що видавали, кидали, чи дава... не знаю, як сказати, щоб...

А як взагалі часто роздавали цю допомогу, пайки ці?

Раз... раз на три тижні. Потім раз на два тижні, потім раз на місяць. А от тепер, влітку, взагалі, там, з липня десь, установили нові правила. Ну от якраз мій вік, да, на... не підходить під ці пайки – діточки до трьох років, ці інваліди, багатодітні і пенсіонери. А всі інші – це, розумієте, я так розумію, що це для того, щоб ми йшли працювати.

А вони, виходить, запускали... почали уже відновлювати більш-менш... ну, якщо це можна назвати відновленням міста... в плані... аби люди йшли працювати на свої робочі місця, де працювали до того.

Ну, робочих місць... місць немає, розумієте. Міста, в принципі, немає – все розбите. Єдина робота яка – це розбирати завали. Ну так, лікарні, можливо, да, там, школи деякі відновили, де менше зазнали пошкоджень. Туди люди пішли.

Чоловік мій теж пішов на своє місце тільки для того, щоб я не йшла працювати, щоб підтримати, так би мовити, щоб було за що жити, за що купляти той же хліб і воду навіть.

Але виходить там вони... вони вже почали розраховуватися з людьми рублями, правильно?

Рублями, да, рублями, рублі... Рублі ходять, гривні ходять. Курс, звичайно, – все менше і менше гривня коштує.

Ну, хочу сказати, що є люди, які проукраїнські, а є такі, які у повітрі «перевзулися», і на це дуже боляче дивитися. Чому я, мабуть, власне, і все ж таки рішилася кинути все і поїхати до дітей сюди, до Києва.

У Вас це почало давити на психологічному, скажімо, рівні, так?

Так.

А чоловік залишився Ваш там?

Ну, поки що так.

А скажіть, будь ласка, от в рублях вони як платили, то яка місячна зарплата була, заробітня плата?

Люди, які прибирали місто, от як наш комунальник, да, – 10800. Ті, які пішли працювати на завод, типу, да, на завод... ну, на завод не пускали жодного разу, бо там зрозуміло, що «Ілліча», що «Азосталь», – заміновані, бо там хлопці захищалися. Туди не можна, там небезпечно. І ось вони прибирали територію біля заводу, там, біля парків, десь ще. І отримував перший раз 30 тисяч рублів, потім менше. І от з липня місяця він пішов... пішов працювати і отримав зарплатню всього два рази.

Пенсіонерам теж давали спочатку пенсію 7800 рублів, а тепер додали, до десяти підняли, до 10 тисяч гри... рублів, вибачте.

Але все рівно, ціни космічні. Подружка приїздила з Криму і зустрічалися з нею. Вона каже, боже, такі ціни, як і в Криму.

А скільки десь, до прикладу, хліб коштує?

Ой Боже, скільки ж... Спочатку був 12 гривень, такий батон хороший. А зараз навіть я вже й не скажу. Тому що ми з чоловіком старалися, там, де видають «гуманітарку», потім давали безкоштовний хліб. Старалися брати хліб безкоштовно. Соромно, але що зробиш...

А Ви тоді, коли оце ось... виїздили, то Ви уже фільтрацію як таку не проходили, правильно?

Ні, ну, ми ще її пройшли у... коли? У квітні.

Тобто виходить, вона там... не так, що раз на місяць?

Вона... да, вона «пожизненна», так би мовити, тільки якщо там проявиш себе, можливо, якось не так, тоді вже щось буде. А так, якщо є фільтрація, тобто двері відкриті. Ну, для того, щоб рухатися, для того, щоб жити, прийшлося пройти через цей сором, через це приниження.

А скажіть, будь ласка, як Ви виїздили до Києва? Через Крим, через росію, чи через...

Ні.

...Запоріжжя?

Через Україну, через Запоріжжя. Шукали перевізників, і діти шукали, і я, знайшли, і якось... з Божою допомогою. Я за добу дісталася до Києва.

О, швидко.

Це дуже швидко.

Так, швидко.

Я навіть на Василівці... Ми її пройшли за два... дві з половиною години. Мабуть, був настрій гарний у хлопців там, на таможні, на цій. Тому що навіть такого жорсткого досмотру не було, як казали. Дуже переживали. Речі, звичайно, повитягали всі, як завжди, кажуть люди, але... я ж кажу, з Божою допомогою, мабуть.

А скажіть, будь ласка, скільки Вам обійшлася дорога до Києва з Маріуполя?

Шість плюс... десь шість з половиною тисяч.

А, ну так, в порівнянні з тим, що люди розповідали, що там до десяти тисяч доходило, то й так...

Так, був перевізник і за 10 тисяч, але я ж кажу, якось так сталося, буквально за добу все вирішилося. Ну, у мене сумки стояли зібрані ще з самих перших днів. Ми кілька разів намагалися виїхати, але не вийшло. І коли був обіцяний «зелений коридор», коли вже бомбили «Азовсталь», коли більш-менше, скажімо, по місту можна було рухатись деякими районами, нам не вдалося виїхати. Тому ми повернулися. Чоловік сказав, що я поки нікуди не поїду.

І, чесно, я ще поїхала тому, щоб зберегти роботу. Тому що, якби призупинили відносини, уже, скажімо, не 18 років, і хочеться, щоб старість така була більш-менш нормальна.

Мабуть, це і переважило, що я кинула все і поїхала. Як зрадниця...

Чому як зрадниця? Ви, навпаки, поїхали як справжня українка, а не як зрадниця.

Ну, кинула ж і матір, кинула чоловіка.

Ну... Та чому відразу «кинули»? Я просто навіть не знаю... Виходить, вони вирішили залишитися. Ну, виходить, що їх...

Вони бояться за квартири. Я кажу, ви розумієте, що це всього-навсього стіни.

Ну, просто, так, це якісь матеріальні речі, які можна відновити.

Ну... Я й маму розумію...

...Зрозуміло... зрозуміло, що це все з часом...

...Та, я розумію, що на... 70 років, по чужих квартирах микаться. Теж немає ніякого такого задоволення, скажімо. Вона така в мене жінка незалежна. Тому якось так.

А чоловік наразі працює, так?

Ну, якщо це можна назвати роботою. Металург, 30 років пропрацював на комбінаті «Ілліча». Тепер прибирає сміття... То так...

Ну та... приємного мало.

Вибачте, слези самі течуть.

Нічого, все добре, я все розумію.

Скажіть, будь ласка, а для чого ви збираєте цю інформацію?

Дивіться, справа в тому, що я працюю в Національному музею Голодомору-геноциду і зараз ми збираємо свідчення людей, які або були в окупації, або постраждали від рук наших так названих «визволителів» і свідчення ці будуть зберігатися в архіві Національного музею Голодомору-геноциду. Якщо Ви, власне, зараз перебуваєте у Києві, на території парку Вічної Слави ми знаходимося. Працюємо, наразі зараз, – четвер, п'ятниця, субота, неділя – 4 дні в тиждень. І вони будуть зберігатися в архіві нашого музею, також ними будуть користуватися різні науковці, дослідники, також можуть і інші організації, але не з комерційною метою.

Ну, тобто якщо я вирішу виїхати знов до Маріуполя, можливо, щоб забрати рідних, це ніяк, да, ніяким чином?..

А, ні, ні-ні. Ну, там, да... Ви наразі можете не хвилюватися, ну... тим більше ці матеріали... вони будуть ще опрацьовуватися, ну, тобто вони будуть розшифровуватися і будуть зберігатися в архіві музею. От власне, чи дозволяєте Ви, щоб вони там зберігалися і щоб ними могли користуватися відповідні... ну, відповідні...

Ну, зрозуміло, да...

...Історики, так, да, люди... люди фахові.

Так, звісно.

Так, в даному...

...Тому що брехати мене не вчили, а те, що було, те було. І так як людина, яка працює з дітками, то ми брехать не маємо права. Можливо, десь, да, суб'єктивне бачення, але все рівно я звикла людей оцінювати такими, якими вони є. Якщо є падлюки, як серед наших, так і серед чужих, – так це факт. А якщо є люди нормальні, адекватні, то що наші, що ті.

У мене родичі теж в Росії: тітка, і її дочка, і друга тітка. І, Ви знаєте, якось, ну, я не можу сказати, що вони підтримують усе те, що відбувається. Моя тітка з Урала взагалі, вони нас підтримували весь час, поки був зв'язок, і телефонували, і писали. І як, от, чи оцими месенджерами: і «вацапом», і месенджерами, і «телеграмами» і так далі. Тому якось так. Не всі люди, скажімо, падлюки. Є й нормальні.

Ну, так...